

مەولەۋى و مۇسقىقاي رەسەن

رحيم لقمانى

بۆيادو خۆشەويستى حەزرەتى مەولەۋى دەمەويست چەپكە گۈلۈك پېشكەش بارەگاي موقەدەس و ديوانى بەرزى بكم، گۈلستان و دارستانى ولاتم پشكنى، لە گۈلزارى ئاسانە و ديوانى خۆى نەبى چەپكە گۈلى شايانم نەدى.

وہجا ہەر لە ئاسانە و مەکانى موقەدەسى شىعەرى مەولەۋى چەپكە گۈلۈكى بەرامە خۆش و ھەست بزوين پېشكەشى يادى موبارەكى مەعدوومى و گەلى ئەدەب و ھۆزانقانانى دەكەم، ئەم چەپكە گۈلە رەنگاورەنگە بۆن و دەنگى گۈرانى و مۇسقىقاي خۆمالى پتوہ يەو لە دەروونى مەولەۋى يەوہ رەنگ و دەنگى بە ولات بەخشيوہ.

وہ ك دەزانين ميللەت بە فەرھەنگ و زمانەوہ دەناسرى، فەرھەنگ بە گشتى رادەى پېشكەوتنى ميللەت نیشان دەدا. ھونەرى شىعرو مۇسقىقا و نيگار كيشان بە شىكە لە فەرھەنگى ھەر گەلۈك كە ئەوانە بەر بەست كرىن فەرھەنگ پاش دە كەوى لە كاروانى كەشەى كۆمەل دەمىنپتەوہ.

كە باسى ھونەرى شىعرو ئاھەنگ و مۇسقىقاي شىعەر دەكەين مەولەۋى دەبىنين كە شاھۆى سەرى بەرزى لە ئاسمانى بلندى، شىعەرەوہ گورپوتىنى تايبەتى بە گۈرانى و سۆزى ميللىمان بەخشيوہ. شىعەرى مەولەۋى پراوپر خۆشەويستى و غيرفانە، سۆزى ئىنسانى و دلدارى و سووتانە، ئاوينەى نىشتمانى رەنگين و حەزىنە، كە ھىلانەى دەروونى كردتەوہ ھەزاران ھۆزارو بالندەى رەنگاورەنگى خوشخوان لە گەرۋوى سازى شىعەرەكانى يەوہ بەرەو ئاسمانى كوردستان ھەلفرين ئىستاش سۆزەى مەولەۋى لە سىنگى شاھۆو ھاژەى

سیروانا به چواردهورا دهنگ دهنهوه. ژیلهمۆی ئاورگهی سیاچهمانه زایهلهی داوودی سهید عهلی ئهسغهری کوردستانی، زپهی دهف و گریانی نهی، ههموو رۆحی بهرزی مهولهوی یان تیدایه به راستی شارهزای ههموو دهزگا کۆنه کانی موسیقا بووه و له ناخی دهروونی یهوه له گهڵ سازه رهسن و میلیی یه کاندایا ههموو هاواراز بووه زۆر جار چنگیان له غهمانی دهروونی گیر کردوووه و هاو دهنگی گریان و ژیبانی یه ک بوون، ئهو سازانهی هاوشینی مهولهوی بوونه و باسیان ده کا ههموویان رهسن و خوّمالی و عیرفانین، دلّی عارفانیا ههژاندوووه له گهڵ ههست و رۆحی کوردو دراوسێکاندا دروست کراون و بلاوینی غهم و شادیمانن دهنا بۆچی مهولهوی باسی گیتار ناکا؟ چون شاعیر عاشق و عارفیکی کوردهو کوردیش ژیبانی ژان و نههاتی بووه رهنگه گیتار غهمی نا لاوینی و دهریای دهروونی نابزوینی.

ئهمرو دهیبین رۆحی موسیقاو گۆرانی رهسن تارادهیه ک مات و مردوو رهنگه بهم پێیه پهژاره و ناو میدی دلّمان ده کوشی، شادی و گۆرانی و ئوخژن و ههستی راسته قینهی دهروون ته مبار دهبن، عیرفانه له دهروونی مرۆفی بهرزوه هه لده قوّلّی به مهرسیه و ناو میدی و شیعو شو عار کهس نابیته عارف و عارفیش له زایهلهی موسیقا ناپرینگیتهوه، به لکوو له ناخیا دهژی و ده تویتهوه.

هه زه تهی مهولهوی له غهم و شادی دا ههموو سازه میلی و عیرافانی یه کان (دهف، نهی، تار، سهنتور، ته مبوور، کهمان و چهنگ و چلهچهنگ) کۆک ده کاو ئهم سازانه غهم و تاسهی راده ژین و له شادی یا رۆحی ده خه نه راجه نین، ههر چهنده ئاو و ههوا ی هه ورامان و خو شه ویستی یارانی نه قشبهندی بی هه گهر نه بوون له هونه رو زایه لهی موسیقای شیعی مهوله ویدا ئهوا له فیراق و شه راره ی ته نیاییدا دهروونی هه لده قرچی. به مه زابی شیعر تهلی سازی دهروونی ده هه ژینی و غهمی راده ژینی.

شیعوویم ته نخوای سه متوور سازی لیدهر سانهی چی، ههر تاریش گازی چنگ پیکۆ نه جهرگ نه غهمی ساز کهت به رارۆ توۆ میقراز گازه کهت

موغه ننی لیدر یه ک ئه مشه و سازان به شقی ئه و که سه توش ئاوات وازان
به لکه خه مانم تو دهریی وه باد هه ی های جوانم فریم هه ن مورد

مهولهوی به زانست و شاره زایی یه وه باسی ئامیره کان ده کاو به زایه لهی هه موویان
ئاشنایه بانگی ساز به ندو ته مبورفانان ده کا سازه کانیا کۆک بکه ن و ریکیان خه ن وه ک
ده زانین هیچ سازیک بی کۆک کردن و ریک خستنن ده نگیان هاو دم ته بانابن و یه ک
ناگره وه.

ئه مه به لکه یه کی روونه که مهولهوی له خۆیه وه باسی مؤسیقاو ساز ناکا به لکوه به
گوئجکه ی رۆح و دل به کۆکی په رده و نیو په رده و دهنگی زیل و به می ساز شاره زایه.

موغه ننی کۆکه ر سازانت وه ههم سه متورئ تارئ وه ههم که رۆجه م
نه یچی سالتیده رقه زات وه مالم ده می دهرجه نه ی دهر وون زوخالم
هۆشی که رهام فهد سازان بسازه پالات وه کالای خه مان بوورازه....

ل ٢

ئه مشه و دیاره ن بانگم بی شهرمه ن زایه لهی سه متور که لاهم وه گهرمه ن
سه دای زیل و به م مهینه ت تهرزه ن خه فته شادیشه ن خه م ده ماخ به رزه ن
نه یچی درهنگه ن سامه که ر درهنگه فیدای په نجه ت بام نه ی باوه ر وه دهنگ
هه ر تهرزئ په ی ویش بکه رۆ رازی گیرۆنه دهر وون هه ر سازئ گازی

شاعیری گه وره مان له بهر ته نیایی و دووری و کۆستی خوشه ویستانی په نای بردۆته بهر
سازه کان و ته وانی به هامرازی خۆی زانیوه و تاسه و هاواری دل و جه رگی خۆی له
گه رووی سازه کانه وه هه لئاوه. هاوده می غه مه، ناله ی جه رگی نه وای نه یه، دلی که باباه،
چاوی پیاله یه، غه م ساقی یه، خوین مه یه. شاعیری شه یداو دل ناسک به م جۆره خولیاو
سه رمه سته هه موو ترپه ی دلی ناسازی سازه، ئاوازه، گۆرانی یه، عیرفانه، به هه موو

مانایه ک که وه، ژبانه.

هامراز ئاخ و داخ نالهی نهوای نهی دل که باب جهم جام خهم ساقی هوون مهی
ساقی ساده خیل جام مهی وه کهف دهرویش ئامانهن کهفی نهرووی دهف
من نالهی تو دهف ئه و ساقی یا دورد هنی فهرده دهرد مهینهت گهردن ورد
ساقی مهی ههی داد موغهنی چهنگی نهیچی های فریاد موتریب شاههنگی
گهرمی مهی نهو او کزهی دهف و نهی تیکه ل بو چهنی زایه لهی وهی وهی....
شاعیر به ههست و عاتیفهی کوردانهی له سوئی خو شه ویستی سینهی کردوته سهنتوور
و بوئی گریاوه:

سهمتور سینهم وه زایه لهی بهرز مهژه نو نهوای دووریت. وه سهدهترز
ههروه ها له تاسه و تینی بینینی زه هاو، که له نیوان خانه قین و قه سری شیریندایه، زریکه
و ئازاری ده ماوه کانی له شی شوبهاندوه به که مانچه و ته له کانی.
دلهی خهم خهیل جو ش ئاورده وه مه عدووم ههم ههوای زه هاو کهرده وه
زرنگی سهدای ساز جه ریشهی ئه عزام که مانچه دهستوور ماوه رو مه قام
له جیژنیکی ره مه زاندا ده فهرمی: ره مه زان مانگی شادی به، جیژنی ره مه زان به کهم
روژی شوئاله و به ناوی ره مه زانه وه ده رچو وه، ئه فهرمی، ئازیزی منیش به ناو هی ئیمه به
که چی به کامی ئه غیاره بو ئه م نه هاتی بهش په نا ده باته بهر ساز و داوا له تارچی ده کا به
په نجهی سیحراوی سیمی تار بله زرینه و غهمم وه کو ل بینه و یارانم وه یاد بینه وه.

های موغهنی تار چه نجه ره ی وهش تهرز وه سهر په نجهی نازیاوه ره ئه و لهرز
من ئاسا یاد کهرد جه رگی ویه وه یاران مه حرووم ده رد دل وهرده
به و لهره ی دل سو ز وه جگه ره وه مه زمون ئه وان ته کرار که ره وه
ئاخ من و شهو ال ههر دوو هام فهردیم ههر دوو گرفتار ئیش به ک ده ردیم
غورپی ئه و قیبه ی من وه به ک تاره ن وه نام ئیمه و کام ئه غیاره ن

دل و دەر وونی شاعیر که هه‌میشه له دووری ئازیز زاری و زایه‌له‌ی، به‌رز بووه،
 ئەمجاره ئازیز چاوه‌پێی ئەمه‌و له‌یل هاواری مه‌جنوون ده‌کا. ئەمیش به‌و پهری هه‌ست و
 شادی و حه‌زو تاسه‌وه شمشالی دەر وونی دێته ئاوازه‌ی بزاون بانگی دەر ویش و نه‌ی چی
 و، مه‌ی گیر ده‌کا به‌ سینحری مؤسیقا رۆح و له‌شی به‌ هه‌لچوون و جه‌زبه‌و سه‌ماوه ره‌وانه‌ی
 دیداری یار بکه‌ن. به‌نه‌ی چی ده‌فه‌رمی، تا دوا په‌رده نه‌وای نه‌ی هه‌لپه‌ره. ئەمه‌ش،
 نموونه‌یه‌کی شاره‌زایی و مامۆستایی مه‌وله‌وی به‌له‌ په‌رده‌ی خواروژووری سازه‌کان دا،
 به‌رزترین ده‌نگی هه‌ر سازیک له‌ په‌رده‌ی ئاخ‌رایه له‌ تار و ته‌مبووریشدا هه‌رچی
 ده‌ست بێته‌ خواره‌وه زایه‌له‌ی توندو به‌رزتر ده‌بێته‌و. ئەو ده‌نگه‌ به‌رزو به‌ سۆزه‌ی که
 مه‌وله‌وی به‌ گوێی دل ئاره‌زووی بیستینه‌تی.

بێ ئەمری فه‌رمان ئازیز تاوه‌که‌ی هاده‌رویش نه‌ی چی مه‌ی چی ده‌ی مه‌ی نه‌ی
 به‌ل بآل به‌یداخ تاقت ئەو پابۆ بۆی ته‌ئسیر به‌زم به‌درقه‌ی رابۆ
 ده‌ف ئاسا به‌و سۆز نآله‌و سه‌داوه روو ئەو یاران بوو پشت ئەو دماوه
 ده‌س گیرۆوه نه‌سه‌ر سه‌دای نه‌ی په‌ی په‌ی تاوه ئیته‌های ئەو سه‌سه‌دای نه‌ی
 چون پیا‌له‌ی ساف دەر وون جه‌مه‌ی که‌یل بنمانوو خاس خاس عه‌کس چیه‌ره‌ی له‌یل

ل ٣١٩

مانگی نوێ به‌دی کراوه‌و جێژنه. خه‌لک شادن و شاعیرو عارفی کورد ته‌نیاو ناشاده.
 شه‌و جێژنی مه‌عدوومی مه‌حزوونی یه‌ ئەم برۆی هیلالی تازه یاری نه‌دیوه، نه‌تی به‌ تآله‌و
 جێژنی تآله‌وه ک هه‌موو شه‌ویکی ته‌نیایی و شوپری شه‌یدایی ریشه‌ی دلی ده‌کاته‌وه تارو
 سه‌نتوورو گه‌لی مه‌قامی کوردانه ده‌چری.

جه‌ژن و جه‌ژنانه‌م هه‌ر یه‌ک جه‌رده‌یی به‌رده‌وه‌په‌ی هه‌رد موتریب په‌رده‌یی
 له‌رزه‌ی ریشه‌ی دل سه‌متوری ده‌ستوور وه‌زن ته‌بع تار پ‌رسۆزه‌ی سه‌متوور
 واچه‌ به‌و مه‌قام ئەلواناته‌وه هه‌ی داد هه‌ی بێ‌داد معدووم واته‌وه

که داری ته مه نهی عارف دیته بهر تهو ده مه به شکوفه ی سپی سه ری داده پوشتی،
 عیرفان پله ی ته وای تیگه یشتن و پیگه یشتنی بریوه. لای و گه نجیشی وه ک کۆتایی
 به هارو سه ره تایی پایزه شاعیری پیگه یشتوو که باسی ئازارو خه ونی گران ده کارووی له
 ده می خه لکه و ئاماژه ی بۆ ئازاری نوستووانه. دیسان په نا ده باته بهر سازی هامپازی
 خوئی که به هه وای ره سه نی کوردانه نوستووان وه خه بهر بیئی. ها کا ته جهل ری پیگرتن،
 بۆ ئه م مه به سه مه وه لوی داوای هه وای شانازو حیجاز ده کا، ئه م دوو ده زگایه ش وه ک
 شوور، ماهوور هوماوون، به یاتی کورد.... ره سه نترین هه واگه لی مؤسیقای خو مآلین داوا
 ده کا به و ئاهه نگانه وه له خه ونی گران رمان په ریئی، واکاروان له ره و تایه و ئیمه ش بی
 ئاگاو نووستوین.

نه ی گوزه و کای ته نگ بازار چه پ گه رد هه ر کاتی زانای ئه جهل سمکۆ که رد
 هوتریب به و نه غمه ی شانازیته وه یا به و په ردی پاک حیجازیته وه
 بۆ له ند که ر دلسۆز سه دای دلته نگی به لکم ییدار بوو جه ی خاو سه نگی
 های غه فله ت تاکه ی هام سه فه ر و به رد بیداریه جه فاو کاروان و به رد

هۆزانی مه زنی کورد له گه ل ئه وه ی که شاره زای ده زگا و ئامیره کانی مؤسیقا بووه به
 شیعی سیحراوی و ئاهه نگاوی خوئی دنیا به ک سۆزه و هه وا و ئاهه نگی کوردی
 خو لقا ندووه. هۆره چر، سیاچه مانه بیژو گۆرانی بیژانمان باغچه ی هونه ریان ره نگاو
 ره نگی شیعی مه وه لوی رازاندۆته وه. که سه رنجی دیوانه موقه دده سه که ی ئه ده ی
 ده لئی کۆرپه ی رۆحی له که ژاوه ی سۆزو سازدا سه ری هه لداوه، هه رو شه یه کی نوتیک
 و هه ر شیعی ئاهه نگیکه هه ر رۆحی چه زره تی مه وه لوی به له گه رووی پر سۆزو
 خرۆش و چریکه ی خو شخوانان و له زایه له ی سازه کانه وه سۆزه و هه وای ره سه نی
 کوردی ده لیته وه وه ک هه ناسه ی مه سیح بی شاخ و باغی هه ورامان و کوردستان
 ده گه شینیته وه و چاوگی شادی و چه زمان تا هه تایه ده ژینیته وه وه ک ده بینین هه رچی غه م و

نه هاتی تیده گا دهسته و دامینی سازه کان ده بی به لام ته مجاره یان وه ک خوی ده فهرمی
 (ته مشه و دهر دم کاری یه و خویناوی زامم سهیل ئاسایه، ئاوازی مهینه ت له دهر و ونمه وه
 به چنگی غه مان وه کوو چل چه ننگ هزار چه شنه ده چریکینی) به ساز به ند ده لی وه کوو
 نه کیساو بار به د سازه کانیاں بیننه خرۆش و نالهی حه قیقی تا کووره ی دهر دوو نالهی
 بده مینین، ئینجا ههست راگرن بو غه مان و گوئی راگرن بو هۆنراوه ی، چون دهر دی
 ته مشه و سه رکلی غه مانه و بی ته مان، نه کیساو بار به د دوو هونه رمه ندو ساز به ندی
 خوسره و په رویزی ساسانی بوون. چه ننگ «چل دانه چه ننگ» سازی قه دیمین و نه و
 هونه رمه ندانه له به زم ئارای پادشادا لییان داوه کوو و دهر دی دهر وونی خوینان
 هیئاوه ته ده ننگ.

له کۆتایی و تاره که مدا پارچه شیعر ئیکی مه وله وی دینمه وه که به راستی پیمان
 ده سه لمینی ههست و رۆحی پاک و به رزی شاعیر و عارفی کورد ته وه ندنه ناسک و پیگه رد
 بووه سروه بایه ک، له ره ی گوئی ک، تر په ی دل ئیک هه ژاندو و به و گریان دو و به تی. به
 چه شنی که سۆزه ی هیچ ساز ئیک، له ره ی هیچ ئاوازی ئیک، وه ک سۆزو زایه له ی واقعی
 دهر وونی ته ویان پی نه کراوه، وه ک دل ئی ته و نه گریان و نه خرۆشاوون. ته م شیعره به رزه له
 دیوانی مه وله ویدا چاپ نه کراوه پیشکه شه به موریدان و هۆگرانی مه وله وی و دل سۆزانی
 راسته قینه ی شیعر و ته ده بی کوردی بو هونه رمه ندو خوشخوانانی دل سۆز که خزمه تی
 هونه رو موسیقای ره سه نی کوردی ده که ن، هیوادارم هونه رفانان له مه کته بی حه زره تی
 مه وله وی و شاعیرانی پایه به رزی کورد دا پتر چیژه و ته ندیشه ی ئینسانی وه رگرن و لئوی و
 شکمان به بزهی هیوا بگه شیننه وه. و گوئی چه که ی دل و دهر وونمان به سۆزی کوردانه
 بزرنگیننه وه.

ته مشه و دیاره ن دهر دم کاریه ن هروناو جه زامم چون سهیل جاریه ن
 ئاوازه ی مهینه ت نه دهر وون سه د ته رز چون چل چه ننگ وه چه ننگ خه مان به ن به رز
 بی هۆش و جه هۆش که م فامی نه فام وه ههزار مه قام مده رو جه فام

سانه‌ی چی ده‌خیل بی دیرو دره‌نگ
 که‌ف بده‌رو. ده‌ف په‌نجه‌ت نه‌رووی نه‌ی
 "نه‌کیسا" ئاساده‌س ده‌روه سه‌متوور
 چله‌چه‌نگ نه‌سه‌ر چه‌نگ په‌نجه‌ت ده‌رقه‌رار
 ویت به‌حقیقه‌ت مه‌ست بکه‌ر جه‌مه‌ی
 که‌ف بده‌روه ده‌ف چنگ بده‌روه‌نه‌ی
 بو‌ئاواز به‌رز خاس بکه‌ر رازان
 جوّش ده‌رو ناله‌م کولّ ده‌روّ ده‌ردم
 ئازیز بی‌خه‌به‌ر مه‌ینه‌ت با‌خه‌به‌ر
 مو‌تریب فیدات بام ده‌ف بده‌روه چه‌نگ
 وینه‌ی "باربه‌د" جه‌به‌زم ئارای که‌ی
 ده‌ف و نه‌ی و چه‌نگ باوهر ئه‌و حوزوور
 وه‌هه‌زارده‌ستان بنوازم ئه‌مجار
 سازان بسازه‌په‌ی واوه‌یلاوه‌ی
 هیچ مه‌واچه‌که‌ی تو‌خوا ساده‌ی
 به‌عشق ئازیز نازک ئه‌ندازان
 هوّش ده‌روه خه‌مان گوّش ده‌روه فه‌ردم
 چه‌نی روومه‌بو‌الله‌اکبر
 سقز - هاوینی ۷۱